

Зарубіжна література. Освіта Тернопільщини в умовах воєнного стану: організація освітнього процесу в 2022/2023 навчальному році.

Методичні рекомендації

Тому, хто не засвоїв науки добра, будь-
яка інша наука приносить лише шкоду.

Мішель де Монтень

Викладання літератури – це
людинознавство, бо воно є найцікавішим і
найтоншим доторканням до серця дитини.

Василь Сухомлинський

Зарубіжна література є своєрідним літописом духовної історії людства. Вдумливий розгляд класичної спадщини примножує обсяг культурологічних знань, збагачує життєвий досвід, розвиває естетичну чутливість, сприяє розвитку мислення учнів. Але шлях до такої мети лежить через подолання труднощів сприйняття сучасними учнями художніх творів. З уведенням до шкільного курсу зарубіжної літератури продовжуємо пошуки ефективних засобів її викладання. У першу чергу потрібно зазначити актуальність навчального предмета «Зарубіжна література» як націєтворчого, духовно значущого.

Початок ХХІ століття, позначений процесами радикальної перебудови постсучасного світу під потужними впливами глобалізації, змусив з нових позицій замислитись над такими речами як «геополітика знання». Серед викликів ХХІ століття найважливішими є вимоги до нового типу гуманістичної особистості.

Шкільний предмет «Зарубіжна література» постає базисом для формування в учнів уявлень про європейську ідентичність. Літературні твори країн Західної, Східної, Південної та Північної Європи, що входять до шкільної програми «Зарубіжна література» - це дзеркало, у якому відображаються усі реалії європейської людини (здобутки і розчарування; всесильність і слабкість; історичні відкриття і історичні травми, радість і біль, оптимізм і песимізм).

Формування цілісної картини світу, духовність, культура особистості і планетарне мислення – одні з головних принципів оновлення національної системи освіти. Культурологічна лінія є однією з трьох основних ліній Державного стандарту базової і повної середньої освіти. Вона передбачає вивчення художньої літератури «у контексті національної та світової культури, її взаємопов'язаність з релігією, філософією, міфологією, фольклором, звичаями,

віруваннями, культурними традиціями різних народів і національностей; розширення ерудиції учнів, виховання їхньої загальної культури, поваги до національних і світових традицій, толерантного ставлення до представників різних культур, віросповідань, рас і національностей».

Культурологічний підхід – це основний метод проектування особистісно орієнтованої освіти, компонентами якої є: ставлення до дитини як до суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку; ставлення до педагога як до посередника між дитиною і культурою, здатного надати дитині підтримку в самовизначенні і розвитку; ставлення до освіти як до культурного процесу, рушійними силами якого є особистісні смисли, діалог і співробітництво його учасників; ставлення до школи як до цілісного культурно-освітнього простору.

На уроках літератури з використанням культурологічного компоненту відбуваються певні зміни в емоційно-ціннісній сфері учнів, що свідчить про збагачення особистого соціокультурного досвіду школярів. Важливо використовувати на уроках різноманітні технології навчання (проектна технологія, уроки-майстерні, елементи компаративістики на уроках зарубіжної літератури, освітня технологія Storytelling тощо). Сучасна освіта України вимагає змін в організації навчального процесу. Донедавна пріоритетним вважалося формування високого рівня IQ дитини у системі шкільного навчання, то вже на початку XXI ст. передовий педагогічний досвід акцентує увагу вчителя на необхідності розвитку емоційного інтелекту (EQ).

Вчені Дж. Майер, П.Саловей, Д. Карузо дають таке офіційне визначення емоційного інтелекту: «... здатність аналізувати свої емоції з метою покращення процесу мислення. Це уміння безпомилково сприймати емоції, оцінювати і генерувати їх таким чином, щоб сприяти своєму емоційному й інтелектуальному зростанню».

Емоційний інтелект включає в себе 4 частини або зони : здатність сприймати або відчувати емоції (як свої власні, так і іншої людини) – самосвідомість; здатність розуміти, що виражає та чи інша емоція – саморефлексія; здатність направляти свої емоції на допомогу розуму, тобто посилення мислення за допомогою емоцій - самокорекція; здатність керувати емоціями – саморегуляція.

Фахівці зазначають, що емоційні знання і навички можуть набуватися в процесі спеціального навчання, спрямованого на емоційну активацію, що є необхідною умовою продуктивної інтелектуальної діяльності. Інструментами для розвитку емоційного інтелекту є ряд технологій: технологія особистісно орієнтованого навчання; технологія ситуативного моделювання; проектні технології; технологія критичного мислення; біоадекватні технології.

Уроки зарубіжної літератури вирізняються з-поміж інших навчальних предметів особливою емоційною атмосферою. Отже, організовані спеціальним чином, вони можуть перетворитися на повноцінний тренінг емоційного інтелекту.

Видатний педагог Песталоцці пропонував починати будь-яке спільне навчання людей з об'єднання їх "через настрої". Доведено, що посмішка, викликана у дітей короткою веселою історією чи доречним дотепом вчителя на початку уроку, налаштовує на позитивне сприйняття учнями навчального матеріалу. Чудово також впливає приємна музика, що звучить фоном до слів педагога. Створена ситуація «Інтриги», «зацікавлення» (наприклад, повідомлення про сюрприз), «очікування розкриття таємниці» і тому подібне – усе це мотивує дитину до уважної і активної діяльності на уроках зарубіжної літератури. Внутрішню мотивацію учень може сформулювати, створивши уявну картинку - мотиватор чи демотиватор.

На етапі актуалізації опорних знань та засвоєння нового матеріалу варто використовувати форми і методи, що впливають на різні органи чуття, уяву, відчуття, творче мислення, аналіз та ін., що також дозволяє одночасно розвивати EQ та IQ. Зокрема, прикладами можуть бути такі методи і форми роботи: асоціативний куш, мозаїка зі слів, «знайди зайве», асоціативна ілюстрація, постер, буктрейлер, віртуальний музей, фотоколаж, відеоряд, міні - проекти, , асоціативна гра (одна група учнів добирає асоціації до образу героя, не називаючи його, а інша – відгадує, про кого йдеться), написання асоціативного рецепту (за А.Богосвятською), створення сторінки у соцмережі та ін.

На підсумковому етапі уроку варто запропонувати учням інтерпретувати отримані знання в образ, малюнок (створення асоціативної реклами до творчості митця, кардмейкінг (створення листівки) і т.п.), де кожна деталь і колір набуватимуть особливого значення. Використання елементів декоративно-прикладного та художнього мистецтва на уроках теж підвищує рівень розвитку емоційного інтелекту, оскільки спонукає учня «пропустити» інформацію через власне світобачення та трансформувати її у свій особистісно-чуттєвий образ.

Реалізувати розвиток EQ допоможуть вчителю такі види уроків , як урок- фільм, урок-мандрівка, урок-музей, урок- презентація, web-квест і т.п.

Під час освітнього процесу потрібно підтримувати певний емоційний рівень, баланс. Занадто підвищений емоційний рівень є такою ж перешкодою для успішного навчання, як і його відсутність.

Позитивне емоційне забарвлення – могутній мотиваційний фактор навчальної діяльності. Навчання без позитивних емоцій - малопродуктивне (за В. Громовим).

У розробників технології існує думка, що едьютейнмент відповідає потребам сучасної людини, сприйняття якої змінено завдяки постійному використанню комп'ютерних технологій. Ідея навчання за допомогою розважальних технологій набирає популярність. Практика едьютейнменту значно ширша, ніж її теоретичний багаж. Отже, треба більш активно розвивати едьютейнмент як освітню розвагу, а не розважальну освіту.

Деякі вчені вважають, що : едьютейнмент – це нова технологія, яка ґрунтується на отриманні дитиною та педагогом задоволення від процесу навчання (первинного інтересу до предмета, явища, інформації), заснована на концепції захоплення від розваги в навчанні

Іншими словами, едьютейнмент – це формат освітнього процесу, в якому освітньо-інформаційний матеріал презентовано із залученням розважальних методик, часто з використанням інформаційних технологій, це одночасне навчання і задоволення цікавості, яка веде до глибокого захоплення проблемою, запропонованою дитині дорослим або сформульованою самостійно.

У багатьох країнах науковці переймаються дослідженням цього явища. Наприклад: Ян Ванг (Yan Wang), професор університету Маккуорі (Австралія), вважає, що головна мета «едьютейнменту» – в тому, що він допомагає урізноманітнити процес отримання знань розвагою, тобто теорія змішується з освітніми цілями і засобами, життєвими цінностями та дає можливість «уявлення досвіду і розваг через творення». За всім розмаїттям пропонуваного едьютейнментом інновацій, його особливістю є абілітація (відновлення) несвідомих механізмів навчання, чим пояснюється причина особливої затребуваності едьютейнменту з-поміж інших сучасних освітніх інновацій.

Для зручності розуміння технології «едьютейнмент» можна розділити її на дві великі частини.

Перша – це коли мається на увазі спосіб передачі інформації і навичок тим учням, які не надто вмотивовані. Тут розважальність розглядається як спосіб «підсолити» щось складне.

Друга – це коли сам процес навчання розуміється як розвага, причому відомості та навички можуть бути взяті із будь-яких джерел, в тому числі тих, які спочатку не задумані як такі джерела. Перша частина, відповідно, має на увазі пасивне прийняття інформації учнем, а друга – активний пошук.

У вузькому сенсі цього слова саме едьютейнмент є чи не єдиним способом повернути дітей до подальшого вивчення науки.

В Україні відкривається все більше інтерактивних та віртуальних музеїв, у яких діти не просто дізнаються про зовнішній вигляд експоната, але й отримують досвід маніпулювання предметами, проводячи з ними експерименти. Занурення дитини в стихію гри і пригод допомагає здобувати знання та робити відкриття весело. Так, це – Національний Ботанічний сад ім. Гришка, етнографічний музей «Пирогово», океанаріум «Морська казка», Київський музей залізничного транспорту тощо. За бажанням можна віднайти безліч цікавих музеїв, експозицій і інших цікавих заходів у будь-якому місті та селищі України.

Складові едьютейнменту. Едьютейнмент можна розглядати як можливість «усвідомити» нові знання. Для того щоб почути мелодії трембіт, спробувати на

смак страви гуцульської кухні або відчути запахи альпійських луків, не обов'язково їхати в Карпати, як і для того, щоб «відчути» елементи дослідів із хімії, зовсім не обов'язково йти до наукової лабораторії дослідного інституту. А щоб показати учням картину видатного художника, можна зайти в Інтернет і подивитись віртуальні музеї світу – від Лувра до Сальвадора.

Отже, освітній матеріал репрезентується в розважальній формі із залученням різних прийомів мультимедіа: анімації, звукових, світлових та інших ефектів тощо. Як приклад можна навести винахід програмістів компанії Google – так званий віртуальний музей GoogleArtProject, що охоплює понад тисячу творів мистецтва з 17 музеїв світу, кожному з яких американська компанія надала можливість безкоштовно скористатися останніми технологічними розробками.

Сильними сторонами едьютейнменту є:

Процес навчання є захоплюючим і викликає позитивні емоції.

Знання з найрізноманітніших галузей наук засвоюються легко.

З'являється додаткова мотивація пізнати нове.

В освітній процес залучається значна кількість учнів та їхніх батьків.

Мета едьютейнменту, швидше, не в тому, щоб усебічно висвітлити ту чи іншу наукову галузь, а в тому щоб розвинути пізнавальний інтерес у дітей, стимулювати до самостійного дослідження того чи іншого явища.

Предмет «Зарубіжна література» допомагає учням реалізувати одні з основних потреб людини – спілкування. Ці завдання вирішуються на уроках зарубіжної літератури при реалізації загальнокультурної компетенції, яка спрямована на розвиток культури особистості в суспільстві.

Організувати заняття та позакласні заходи в форматі технології «Едьютейнмент» можна в парку, музеї, на природі, що дає можливість дітям отримати інформацію з будь-якої теми в невимушеній атмосфері (безперечно, найкраща можливість реалізації позакласної роботи з предмета).

На уроках доцільно використовувати такі засоби едьютейнмента: презентації художніх текстів, уривків музичних творів, фрагментів кінофільмів, створювати учням завдання для персональних гаджетів, використовувати вебтехнології (електронна пошта, веб – квест), створення лепбука, кластера, варто не забувати про креалізовані тексти і їх використання на уроці (буктрейлер, комікс, постер, колаж, буклет та ін.).

Таким чином технологія «Едьютейнмент» – це пошук нових видів і форм організації навчальної діяльності учнів.

Учителю необхідно навчати сприймати кожний конкретний твір у літературному, культурному, історичному контекстах; формувати в учнів уявлення про художню літературу як мистецтво слова, важливу складову

системи мистецтв і духовної культури як в окремих народів світу, так і всього людства; розвивати навички розрізнення явищ елітарної та масової культури, прищеплювати вишуканий естетичний смак.

Зрозуміти конкретний літературний твір можна лише осмисливши його в контексті культурної епохи, в яку він народився, та зрозумівши тип художньої свідомості, втіленої в ньому.

Тому, вивчаючи твори європейських письменників на уроках зарубіжної літератури, вчителю доречно провести культурологічний аналіз твору, який допоможе учням усвідомити, що художній твір є естетичним явищем певної епохи, що в ньому органічно поєднуються звичаї, побут, культура того часу, в якому жив і творив письменник, багатовіковий досвід людства з особливостями творчої індивідуальної манери письменника, його особистим поглядом на висвітлені проблеми.

Урок культурологічного аналізу розкриває перед учителем широкі можливості, оскільки такий аналіз художнього твору шляхом «від культурного контексту до осмислення літературного тексту» допоможе вчителю:

- розкрити особливості художньої свідомості певної епохи й відшукати їхнє втілення у творі, що вивчається;
- актуалізувати знання учнів з курсу всесвітньої історії про суспільні процеси та історичні реалії доби, які відобразилися у творчості митця;
- здобути фонові знання про країну, де народився і творив письменник, її традиції, побут, звичаї, що допоможе школярам глибше зрозуміти художній твір;

З метою систематизації та упорядкування навантаження учнів протягом навчального року у рекомендаціях Міністерства освіти України подано рекомендовану кількість видів контролю у процесі вивчення зарубіжної літератури в кожному класі. Поданий у таблиці розподіл годин є мінімальним і обов'язковим для проведення в кожному семестрі. Вчитель на власний розсуд може збільшити кількість видів контролю відповідно до рівня підготовки учнів, особливостей класу тощо.

У концепції «Нової української школи», що почала діяти з 2018 року названо 10 ключових компетентностей, які має забезпечувати майбутня українська школа. Серед них – дві компетентності, що укладаються саме літературною освітою. Першою у цьому списку, як і належить, виокремлюється компетентність, котра стосується мовленнєвого розвитку. Ця компетентність має назву «Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами» і конкретизується таким чином: «Це вміння усно і письмово висловлювати та тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний

спектр соціальних та культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування...»

Інша, дев'ята за порядком, компетентність, що іменована як «Загальнокультурна грамотність», має такий зміст «Здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунття відкритого ставлення до розмаїття культурного вираження інших».

Важливо домогтися, щоб школа озброювала учнів тими знаннями і практичними вміннями, які будуть необхідні школярам у XXI столітті.

Таким чином, спільними для всіх компетентностей є вміння:

- вміння читати і розуміти прочитане;
- вміння висловлювати думку усно і письмово;
- критичне мислення;
- здатність логічно обґрунтовувати позицію;
- ініціативність;
- творчість;
- вміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення;
- вміння конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект;
- здатність до співпраці в команді.

Викладання шкільного курсу зарубіжної літератури реалізується через дидактичні, літературознавчі та методичні принципи. Потрібно зауважити, що всі принципи навчання поділяються на:

традиційні (науковість, історизм, зв'язок навчання і виховання, доступність, спрямованість на розвиток учня, особистісний характер читацької діяльності, шкільний аналіз та інтерпретація твору, взаємодія мистецтва й дійсності в естетичній свідомості учня, комунікативність, репрезентативність, країнознавчий підхід та ін.)

нові (ціннісного підходу, нерепресивної свідомості, іманентності, вивчення літератури в контексті розвитку культури й мистецтва, використання знання різних мов і перекладів, компаративності, діалогізму тощо).

Формування літературної компетентності та її складників тісно пов'язано з формуванням комунікативної компетентності(змісту художнього твору), забезпечує проблемно – діалогічне навчання.

Головна мета літературної освіти в школі – підготувати учнів до входження в сучасний світ, допомогти інтегруватися в соціокультурне середовище, знаходити спільну мову з однолітками різних країн і народів, це виховання поціновувачів Книги, творчих читачів із самостійним критичним мисленням й розрахована на живий діалог учителя й учнів.

Активізувати пізнавальну діяльність учнів, уникнути авторитарного впливу на них і формалізму засвоєння змісту художнього твору забезпечує проблемно – діалогічне навчання. Здійснювати проблемно діалогічне навчання учителеві допоможе технологія «Філософія для дітей (керівник Метью Ліпман). Суть цієї технології (методики) полягає в тому, щоб за допомогою філософських інструментів навчити учнів мислити розумно: вчити формулювати запитання, відповідати на запитання, чітко відстоювати свою точку зору.. Ця інтегральна педагогічна стратегія (технологія) базується на: проблемних формах навчання, «сократівському діалозі», винайдені світоглядних проблем в неочікуваних парадоксальних ситуаціях через гру, гумор, метафори, цікаві запитання. В осягненні і використанні цієї технології допоможуть посібники; Ганаба С.О. «Навчити мисленню: епістемологічний проект Метью Ліпмана», Смотрицький Є.Л. «Концепція курсу «Філософія для дітей».

Навчальний діалог - специфічний процес засвоєння вже здобутих людством знань та досвіду.

Важливим в освітньому процесі є те, що вихідними положеннями діалогічного підходу вважають:

- ставлення до дитини як до суб'єкта життя, здатного до культурного саморозвитку і самовизначення;
- сприймання освіти як культурного процесу, рушійними силами якого є особистісні смисли, діалог і співпраця його учасників;
- учитель – посередник між дитиною і книжкою, здатний ввести дитячу особистість у світ культури й підтримати її в індивідуальному самовизначенні;
- у критичних точках діалогу, у точках його найбільшого напруження проблема діалогу стає завданням, яке разом розв'язують учитель і учні;
- учень створює, не повторює загальне.

Навчальний діалог та медіа - технології на уроках зарубіжної літератури забезпечують позитивні впливи:

- позитивну мотивацію до навчання;
- керування процесом осмисленого сприйняття літературного твору;
- вміння аналізувати та інтерпретувати текст;
- розвиток самостійності та обґрунтованості суджень;

- формування комунікативних вмінь та навичок;
- розвиток пізнавальних та творчих інтересів;
- позитивну зміну рівня навчальних досягнень;
- вміння орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі.

Метод інтеграції створює сприятливі умови для формування в учнів цілісної картини світу, вироблення здатності сприймати предмети і явища всебічно, системно, емоційно, критично.

Таким чином, вивчення зарубіжної літератури через синтез інших видів мистецтва допомагає учням продуктивніше засвоїти матеріал, розвиває їх всебічно, навчає їх головному – жити на землі. Бо як сказав німецький драматург Бертольд Брехт: «Усі види мистецтва служать найвеличнішому з мистецтв – мистецтву жити на Землі».

Формування комунікативної компетентності учнів полягає в здатності і готовності здійснювати міжособистісне спілкування, вступати в контакт, висловлювати свою думку, слухати і розуміти думку співрозмовника, вести дискусію, тобто вирішувати комунікативні завдання при безпосередній підтримці учителя.

Методи, орієнтовані на формуванні усної комунікації:

- Усі форми навчального діалогу.
- Усі види переказу.
- Доповіді і повідомлення.
- Рольові і ділові ігри.
- Навчальні дослідження і навчальні проекти.
- Обговорення, дискусія, диспут.
- Виступи ведучими на заходах.

Методи, орієнтовані на формуванні письмової комунікації.

Твори і перекази.

Підготовка заміток і статей.

Телекомунікаційні тексти, повідомлення.

Участь у творчих конкурсах.

Уроки, що сприяють формуванню комунікативних компетенцій учнів: урок-гра, урок-діалог, урок-майстерня, урок-комунікація.

ІКТ – це додаткова технологія щодо розвитку комунікативної компетентності. Уроки з використанням ІКТ: підвищують інтерес учнів до уроку (мотивація).
полегшують сприйняття матеріалу (наочність), додаткове джерело інформації.
Використання ІКТ: презентації, дидактичні матеріали, відеофільми.
пошук матеріалу в інтернеті. читання тексту в електронному варіанті.

В основній школі викладання зарубіжної літератури забезпечує формування в учнів знань про специфіку художньої літератури як виду мистецтва, розвиток умінь і навичок учнів сприймати, аналізувати й інтерпретувати літературний твір у літературному й культурному контексті, у зв'язках з іншими видами мистецтва, в аспекті актуальних питань сучасності; формування мовленнєвої і читацької культури, творчих здібностей, культури діалогу, розвиток критичного мислення, естетичних смаків особистості; формування гуманістичного світогляду, духовного світу людини, її моралі, загальної культури, особистісних рис громадянина України, який усвідомлює свою належність до світової спільноти. В основній школі в учнів мають бути сформовані основні вміння та навички роботи з книжкою, з книжковими ресурсами бібліотек та Інтернету, які варто застосовувати для розширення кола читання дітей і підлітків. В основній школі потрібно заохотити учнів до читання художніх творів (бажано в повному обсязі), сприяти розвитку інтересу до класичної та сучасної літератури.

Вивчення зарубіжної літератури спрямоване на реалізацію головної мети української середньої школи на сучасному етапі – освіта для життя. Художня література має допомогти учням виробити моральні орієнтири, громадянську позицію і власну траєкторію подальшого життя, в якому книжки будуть вірними супутниками й порадиниками.

Навчальна та методична література із зарубіжної літератури, рекомендована МОН, зазначена у Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, що розміщені на офіційному сайті МОН.

Під час підготовки вчителів до уроків радимо використовувати періодичні фахові видання: журнали «Всесвітня література в школах України», «Зарубіжна література в школах України», «Всесвіт», газету «Світова література» та ін.

У 2022/2023 навчальному році вивчення зарубіжної літератури в 5 класі здійснюватиметься за модельними навчальними програмами: «Школа радості. Зарубіжна література. 5-6 класи» (авт. Ніколенко О.М. та ін.); «Школа радості. Зарубіжна література. 5-9 класи» (авт. Ніколенко О.М. та ін.); «Зарубіжна література. 5-6 класи» (авт. Волощук Є.В.); «Зарубіжна література. 5-6 класи» (авт. Богданець-Білокаленко Н. І. та ін.).

На основі модельної навчальної програми, рекомендованої Міністерством освіти і науки України, заклад загальної середньої освіти може розробити власну навчальну програму та затвердити її рішенням педагогічної ради.

Відповідно до кожної з модельних навчальних програм створено підручники. Для реалізації принципу академічної свободи Міністерство освіти і науки України пропонує варіантність підручників із зарубіжної літератури для 5 класу закладів загальної середньої освіти, зокрема, варіантність щодо реалізації кожної з модельних навчальних програм. У 5 класах закладів загальної середньої освіти пропонується працювати за підручниками, що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Електронні версії підручників для вивчення курсу розміщено в електронній бібліотеці ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» <https://lib.imzo.gov.ua/>.

Також систематизовану добірку навчально-методичного забезпечення для 5 класу розміщено на сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» – «Навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи» у розділі «Нова українська школа»

(https://docs.google.com/spreadsheets/d/1mC99CMln4MEbhW_G4v62ptgK8i0MpJAv/edit#gid=618777777).

Зважаючи на впровадження з 1 вересня 2022 р. Державного стандарту базової середньої освіти (2020), необхідно звернути особливу увагу на формування ключових компетентностей і реалізацію компетентнісного підходу засобами класичної й сучасної літератури різних країн світу. Складниками компетентності в галузі викладання зарубіжної літератури є: знання (художній текст та/або медіатекст, навчальні тексти, науково-популярні тексти, теоретичні поняття, відомості про письменників, жанри, літературні явища тощо); уміння (загальні (читання з розумінням, висловлення власної думки, критичне мислення, логічне обґрунтування позиції, робота в групі/команді, виявлення ініціативи, уміння оцінювати ризики, приймати рішення тощо) та предметні (застосування набутих знань у різних навчальних ситуаціях, в процесі виконання проєктів, дослідження, творчості тощо)); ставлення («я і своє» – виховання любові до національного через українські переклади творів, ілюстрації українських митців, взаємозв'язки української та зарубіжних літератур тощо; «я і чуже» – формування поваги до різноманіття культур/літератур світу, використання духовного досвіду цивілізованих народів, толерантне ставлення до людей інших рас, націй, національностей).

При вивченні зарубіжної літератури компетентнісний підхід має органічно поєднуватися з діяльнісним та інтегрованим підходами. Діяльнісний підхід у галузі зарубіжної літератури передбачає залучення учнів та їх мотивацію до різних видів читацької діяльності, активного діалогу з художнім текстом, виконання (самостійно або в групі/команді) творчих робіт на підставі прочитаних творів, їх обговорення (усно та письмово, зокрема в цифровому

середовищі), постійного розширення кола читання з допомогою інтернет-сервісів тощо.

Особливу роль у реалізації концепції Нової української школи відіграє запровадження інтегрованого підходу в навчанні. Оскільки художній текст є сам по собі інтегральною цілістю, що поєднує різні аспекти людського буття, він дозволяє залучати для його кращого розуміння учнями знання з інших освітніх галузей/предметів/інтегрованих курсів. Відповідно на підставі осмислення художніх творів класики й сучасності учні навчаються встановлювати зв'язки між поняттями та явищами з різних сфер людського суспільства, отримують цілісний образ світу крізь призму мистецтва слова, а також мають можливість для формування засобами літератури й культури власної особистості – патріота України і водночас людини із широким світоглядом, яка відчуває приналежність до цивілізованого світу і причетність до світового культурно-історичного процесу.

Оскільки в Державному стандарті базової середньої освіти значно розширено зміст поняття «текст», у процесі викладання зарубіжної літератури необхідно навчати учнів умінням і навичкам роботи з різними видами текстів – художніми, навчальними, науковими, науково-популярними, медіатекстами, графічними, гіпертекстами тощо. Це сприятиме подальшій соціальній та культурній адаптації учнів до умов сучасного світу, цифрового середовища, формуванню критичного мислення щодо текстів різних видів, пошуку актуальних текстів та ін. При тому художня література (класична і сучасна) має розглядатися не стільки як джерело інформації, скільки в морально-етичному, світоглядному, естетичному аспектах, які відіграють надзвичайно важливу роль у становленні й вихованні юного покоління України.

Робота з різними видами текстів (зокрема художніми текстами та/або медіатекстами) у процесі викладання зарубіжної літератури має бути спрямована на досягнення результатів навчальної діяльності учнів відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, а саме: 1) взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях; 2) аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів; 3) висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі; 4) дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення.

Вивчення зарубіжної літератури здійснюється з урахуванням компетентнісного потенціалу мовно-літературної галузі, виключного впливу художньої літератури на формування світогляду, національної свідомості та моральних якостей учнів, розвитку їх мовленнєвої діяльності та комунікативних здібностей у процесі прилучення до найкращих книжок світу в українських перекладах, виховання засобами мистецтва слова високоосвічених і культурних громадян України, здатних захищати її національні інтереси, патріотів своєї держави.

Оцінювання п'ятикласників здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом МОН України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» (<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-okremih-pitan-zavershennya-20212022-navchalnogo-roku>).

Основними видами оцінювання результатів навчання учениць/учнів є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне.

Формувальне оцінювання дозволить отримувати інформацію щодо навчальних досягнень учнів не лише учительці/учителю, а й кожному здобувачеві освіти. Ця інформація необхідна учням для усвідомлення власного просування в навчанні, учителю – для визначення рівня складності завдань і коригування освітнього процесу з урахуванням можливостей і потреб класу.

Формувальне оцінювання може здійснюватися у формі само- та взаємооцінювання, зокрема учні/учениці співставляють досягнутий результат своєї діяльності з її метою, аналізують успіхи і причини індивідуальних невдач у вивченні навчального матеріалу та визначають можливі шляхи їх подолання.

Поточне оцінювання призначене для встановлення рівнів опанування здобувачами освіти навчального матеріалу та здійснення корегування щодо застосованих технологій навчання. Опроваджувати поточне оцінювання необхідно систематично, використовуючи завдання на повторення пройденого матеріалу й закріплення вивченого.

При здійсненні **підсумкового оцінювання** необхідно використовувати завдання для визначення рівня досягнень за кожною групою результатів: (учениця/учень) опрацьовує та використовує інформацію, застосовує її в житті. Для проведення зазначених видів оцінювання ефективно використовувати компетентісно орієнтовані завдання.

Оцінюванню також підлягає сформованість у здобувачів освіти наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, конструктивне керування емоціями, критичне й системне мислення, логічне обґрунтування позиції, творчість, ініціативність, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, ухвалювання рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими.

У 2022/2023 навчальному році вивчення зарубіжної літератури в 6 – 9 класах здійснюватиметься за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОН (буде згодом повідомлено на сайті МОН)

у 10-11 класах – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), що затверджені наказом МОН (буде згодом повідомлено на сайті МОН)

Звертаємо увагу, що основою для календарно-тематичного планування уроків зарубіжної літератури є чинні навчальні програми. Учитель має право самостійно розподіляти години на текстуальне вивчення творів, розвиток мовлення, позакласне читання, ураховуючи визначену кількість годин на опрацювання конкретного розділу. Він має змогу вільно і творчо підійти до організації навчальної діяльності на уроках зарубіжної літератури з урахуванням конкретних умов викладання, читацьких інтересів учнів.

Викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти здійснюють українською мовою. Твори зарубіжних письменників у курсі зарубіжної літератури вивчають в українських перекладах. Для зіставлення можливе залучення перекладів, переспівів іншими мовами, якими володіють учні (англійською, німецькою, французькою тощо). За наявності необхідних умов бажаним є розгляд художніх текстів (у фрагментах або цілісно) мовами оригіналів. У такому разі предмет «Зарубіжна література» виконує додаткову функцію вдосконалення володіння учнями іноземними та іншими мовами.

З метою систематизації та упорядкування навантаження учнів протягом навчального року МОН подає рекомендовану кількість видів контролю в процесі вивчення зарубіжної літератури в кожному класі. Поданий у таблиці розподіл годин є мінімальним і обов'язковим для проведення в кожному семестрі. Учитель на власний розсуд може збільшити кількість видів контролю відповідно до рівня підготовленості учнів, особливостей класу тощо.

Обов'язкова кількість видів контролю із зарубіжної літератури в 6–9 класах

Класи	6		7		8		9	
Семестри	I	II	I	II	I	II	I	II
Контрольні роботи у формі:	3	3	3	3	3	3	3	3
контрольного класного твору;			1	1	1	1	1	1
виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання)	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки розвитку мовлення* (у+п)	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки позакласного читання	2	2	2	2	2	2	2	2
Перевірка зошитів			4	5	4	5	4	5

Обов'язкова кількість видів контролю із зарубіжної літератури в 10-11 класах

Семестри I II I II

Рівні стандарту профільний

Контрольні роботи у формі: 2 2 4 4

контрольного класного твору*; 1 1 1 1

виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання) 1 1 3
3

Уроки розвитку мовлення** 2 (1у+1п; у межах текстуального вивчення) 2
(1у+1п; у межах текстуального вивчення) 3

(1у+2п) 3

(2у+1п)

Уроки позакласного

читання 1 1 2 2

Перевірка зошитів 4 5 4 5

У 8 – 9 класах з поглибленим вивченням зарубіжної літератури пропорційно збільшується кількість контрольних робіт та уроків розвитку мовлення (на розсуд учителя визначається кількість і види контрольних робіт).

*У кожному семестрі обов'язковим є проведення двох уроків розвитку мовлення: одного уроку усного розвитку мовлення, а другого – письмового. Умовне позначення в таблиці – (у + п).

Під час оцінювання зошита із зарубіжної літератури слід ураховувати наявність різних видів робіт; грамотність (якість виконання робіт); охайність; уміння правильно оформлювати роботи (дотримання вимог до оформлення орфографічного режиму).

Оцінку за ведення зошита із зарубіжної літератури виставляють у кожному класі окремою колонкою в журналі раз на місяць і враховують як поточну до найближчої тематичної.

У разі відсутності учня на уроках протягом місяця МОН рекомендує в колонці за ведення зошита зазначати н/о (нема оцінки).

Оцінка за контрольний твір із зарубіжної літератури є середнім арифметичним за зміст і грамотність, яку виставляють у колонці з датою написання роботи, надпис у журнальній колонці «Твір» не роблять.

Орієнтовний обсяг письмового твору, складеного учнем/ученицею

Клас Кількість сторінок

6-й 1,0–1,5

7-й 1,5–2,0

8-й 2,0–2,5

9-й 2,5–3,0

Орієнтовний обсяг письмового твору

(рівень стандарту)

Клас Кількість сторінок

10-й 3,0–3,5

11-й 3,0–3,5

Орієнтовний обсяг письмового твору

(профільний рівень)

Клас Кількість сторінок

10-й 3,0–3,5

11-й 3,5–4,5

Рекомендовані види контрольних робіт : відповідь на запитання, поширена відповідь на запитання, тести, різнорівнева контрольна робота, есе, розповідь.

Рекомендовані форми уроків розвитку мовлення: твір – роздум, твір – міркування, твір – характеристика, твір – літературний портрет, портретна замальовка, твір – етюд, твір – есе, твір – рецензія, твір – огляд, віртуальна екскурсія, паспорт книги, конференція, бліц – диктант, портфоліо літературного героя, порівняльна характеристика літературного героя.

Оцінку за читання напам'ять творів із зарубіжної літератури виставляють у колонку без дати з надписом «Напам'ять».

Навчальна та методична література із зарубіжної літератури, рекомендована МОН, зазначена в Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки, що розміщений на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>).

Війна в Україні стала стресом для усіх учасників освітнього процесу, саме тому учитель зарубіжної літератури мусить тісно співпрацювати із психологічною службою навчального закладу.

Навчальна діяльність – форма активного співробітництва, що спрямована на удосконалення, розвиток, формування особистості. У закладах освіти цей напрям роботи реалізується працівниками психологічної служби за допомогою викладання навчального матеріалу за програмами курсів за вибором, факультативів, гуртків психологічного та соціально-педагогічного спрямування.

Внаслідок військових дій відбувається реакція на ситуацію, в якій є загроза життю людини або її здоров'ю. Психологічні травми порушують нормативну організацію психіки і можуть зумовити межові (тимчасове відчуття дискомфорту) або клінічні стани (зниження імунітету, втрата працездатності, порушення когнітивних процесів).

Реакції на кризову ситуацію у дітей різних вікових категорій є різними.

Відповідно до таких ситуацій є різними й ризики, а також потреби виходу з них.

МОН звертає увагу, що час на проведення зазначеної години потрібно врахувати у плані роботи закладу освіти в частині позакласної роботи 1 раз на місяць для кожної групи/класу. ну психолога/соціального педагога» та факультативні курси (<https://drive.google.com/file/d/1XJeuteWxmdYypqcgHbAkIm7TYYdSDPFF/view>)

Фахівцям психологічної служби рекомендовано впроваджувати факультативні курси, які спрямовано на збереження і зміцнення психічного здоров'я, завдяки яким відбувається підвищення психологічної культури усіх учасників освітнього процесу.

Програми факультативів, спецкурсів і курсів за вибором розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialnopedahohichna-robota/fakul-tatyvy/>.

Навчально-методичні матеріали щодо роботи в умовах війни розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialnopedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/>.

Для забезпечення організаційних аспектів діяльності психологічної служби у системі освіти пропонуємо керуватися нормативними документами:

лист МОН від 27.06.2022 № 1/7035-22 «Про підготовку до початку та особливості організації освітнього процесу в 2022/23 навчальному році» тощо (<https://osvita.ua/legislation/tag-lystymon/>).

«Література відкриває нам очі, показує, який складний цей світ, дає інше життя, тому вона вічна. Хороші книжки породжують критичне ставлення до світу. Література також завжди була інструментом у боротьбі з диктатурою»

Маріо Варгас Льюса, перуанський письменник, лауреат Нобелівської премії.

Таким чином, читання стає критичним. У попередні десятиліття методисти виводили формулу читаю= насолоджуюся, то тепер прагматичний аспект читання стає пріоритетним, відповідно змінюється й формула читання: читаю = критично сприймаю, розмірковує, піддаю сумніву, перевіряю, зіставляю, аналізую, оцінюю, пізнаю себе й навколишній світ.

Соціальна модель читання корегує й сучасну методику роботи з текстом. Нині завдання вчителя - дати учням певний алгоритм віднайдення потрібної інформації в тексті й показати можливості використання цієї інформації в інших сферах життєдіяльності.

Серед важливих умінь, які мають сьогодні розвиватися у процесі читання, відомий психолог Галина Цукерман виокремлює такі:

- пробігти текст очима;
- з'ясувати його основні елементи;
- звузити зону пошуку;
- знайти потрібну інформацію, яка в тексті подана в іншій (синонімічній) формі, ніж у завданні;
- виокремити основну думку та зрозуміти наміри автора;
- шукати в тексті докази, що підтверджують думки автора;
пов'язати інформацію з тексту зі знаннями, отриманими з інших джерел;
- зіставляти твердження з тексту з власними уявленнями про світ;
- вести внутрішній діалог з автором: шукати докази на захист своєї авторської думки;
- робити висновки на основі прочитаного.

Провідними завданнями вивчення зарубіжної літератури у 2022/2023 навчальному році є:

- формування гуманітарного простору для всебічного розвитку творчої особистості;

- виховання патріотизму й національної самосвідомості учнів;
- утвердження «свого», «рідного» і відкритість до здобутків інших країн, народів, національностей;
- прилучення учнів до шедеврів вітчизняного та світового письменства;
- розвиток у школярів стійкої мотивації до читання, потреби у зверненні до художньої літератури впродовж життя;
- збагачення духовно-емоційного досвіду учнів, формування в них високої культури, моралі.

На виконання наказу № 521 Міністерства освіти і науки України «Про утворення робочої груп з оновлення змісту навчальних програм» від 3 червня 2022 р. докторка філологічних наук професорка завідувачка кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка Ольга Ніколенко стала очільницею робочої групи із зарубіжної літератури. Підставами для наказу стали доручення Прем'єр-міністра України № 9333/0/1-22 від 16 квітня 2022 р., резолюція Всеукраїнської спілки вчителів-словесників від 7 квітня 2022 р., протокол засідання президентської ради Української асоціації викладачів зарубіжної літератури від 6 квітня 2022 р. з метою оновлення змісту навчальних програм частині питань цивільного захисту, російської культури та історії у зв'язку з масовим вторгненням збройних сил російської федерації в Україну (зауваги і висновки цієї комісії вчителів зарубіжної літератури потрібно буде взяти за основу при укладанні календарного планування у 2022/2023 навчальному році, які незабаром будуть оприлюднені).

Також варто скористатися технічною підтримкою "Конструктора навчальних планів": vivanov@activemedia.ua, та методичною підтримкою "Конструктора навчальних планів": romanenko.yuliya.edu@gmail.com, що запропоновані учителям-словесникам фінськими партнерами в галузі освіти.

Завдання вчителя-словесника у викладанні шкільного курсу зарубіжної літератури «... повернути світові красу, віру в добро і любов до книжки. І з цими намірами розпочнемо новий навчальний рік... Нехай він стане для всіх щасливим».